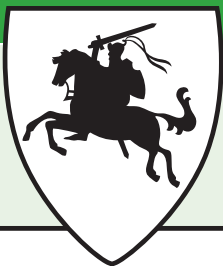

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Bijanti apie save pasakyti tiesą literatūra reikalinga tik pati sau

Apie nacionalinės lietuvių literatūros iššūkius ir galimybes bet kokių nacionalinių skirtumų atsikratyti mėginančiame nūdienos pasaulyje kalbamės su jau nepriklausomoje Lietuvoje gimusiu ir augusiu, nūdienos kultūros plėšiniuose aktyviai plušančiu Lietuvių kalbos instituto darbuotoju, lietuvių literatūros doktorantu, jaunučiu rašytoju bei kultūros žurnalistu Sauliumi VASILIAUSKU.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Kadangi gimėte Sąjūdžio metais ir augote jau nepriklausomoje Lietuvoje, galiu teisėtai jus laikyti sovietinių kompleksų nesužalotu, šiuolaikiniu Lietuvos žmogumi. Todėl pirmiausia ir norėčiau paklausti, kokių argumentų vedamas šiuolaikinis, taigi ant globalizmo raugo augęs žmogus sau išsirinko lituanistikos studijas? Rimtai tikite, kad nacionalinė mažos tautos literatūra yra tiek vertinga, kad negaila šešerių gyvenimo metų, sugaištų jos studijoms?

- Lietuvių filologijos studijų nauda neabejojau anuomet, vos iš gimtųjų Širvintų atvykęs į Vilnių, neabejoju ir šiandien, įstojęs į doktorantūros studijas Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Tik dabartiniai argumentai nuo tuometinių, ko gero, kiek skirtųsi. Tada ieškojau, kur galėčiau save „padėti“, dabar jau suradau, pavadinkim, konkretų žiūros tašką - atsivėrė iš dalies aiškesnės, bet ne mažiau intriguojančios pasaulio ir savęs pažinimo perspektyvos.

Kalbant apie žmones, paskatinusius susidomėjimą literatūra, menu, derėtų išskirti mamos, ilgus metus dirbusios muzikos mokytoja ir bažnyčios vargonininke, įtaką. Taip pat turėjau puikią lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją Rasą Baranauskienę ir intelektualų kunigą (anuomet - Širvintų Arkangelo Mykolo bažnyčios dekaną) Juozapą Dobravolską, gerai išmanantį klasikinę literatūrą, teologiją, filosofiją, šviesaus atminimo rašytojo Juozo Apučio, literatūrologo Alberto Zalatoriaus bičiulį.

Šiuo požiūriu man pasisekė, nes augant provincijoje, nedideliame miestelyje, vartotojiškumą, tuštybę ir nykų egzistavimą steigiančioje aplinkoje, turėti į ką atsiremti - išties svarbu.

- Tiesą sakant, esate iš tos kartos, kurios didžioji dalis - jau išsilakstė po užsienius. Ar tik ne lituanistikos studijoms reikėtų dėkoti už tai, kad likote gyventi gimtojoje šalyje?

- Jei ir būčiau išvykęs, tai, matyt, neilgam - pastudijuoti kuriame nors iš Vakarų Europos universitetų. Nežinau, sąmoningai ar intuityviai susiklostė, kad pasirinkau

Irmanto Sidarevičiaus nuotr.

nuoseklią kultūros, mokslo pažinimo strategiją - pirmiausia suprasti, kas vyksta artimoje aplinkoje, vėliau gilintis į pasaulinį kontekstą. Mokykloje, priešingai nei daugelis mano bendraamžių, rinkausi gimtąją kalbą kuriančiųjų autorių knygas, o dabar tarp skaitomų knygų vis daugiau užsienio literatūros. Pirmiausia ieškojau šaknų, tik tuomet ėmiausi lyginti.

Likti gyventi gimtinėje turėjo įtakos ir mano senelių - Sibire dešimtmetį praleidusių tremtinių - patirtys, jų išpažintos vertybės... Manoji močiutė, beje, dar gyva, jai - devyniasdešimt šešeri. Ir žinot, kai kalbėsi su žmogumi, kuriam už nugaros pasiliko pragyventas ištisas amžius, greičiau išmoksti skirti tai,

► Kad ir kiek išradingų formų „pasiskolintume“ iš užsienio literatūros, neperimsime subtilybių, kurios kiekvienoje kalboje - unikalios

kas amžina, nuo to, kas laikina, ką padiktuoja laikotarpio mados.

Prisimenu, ką tik vykusio Vilniaus dokumentinių filmų festivalio svečias iš Čekijos Tomáš Hrubž, po jo prodiusuoto filmo „Gotlandas“ peržiūros, atviravo, kad mūsų šalis jam atrodo „up to date“, kad joje prieinamos naujausios technologijos, naujausi mokslo pasiekimai ir t.t. Nepaisant to, kai kuriems atrodo, kad lengviausiai pasiekiamas „kelias į laimę“ - emigracija. Kitiems atrodo priešingai. Gerai, kad yra galimybė rinktis. Ir vieny, ir kitų pasirinkimus turėtume stengtis suprasti.

- Gyvendamas pastebėjau, kad laimingi paprastai jaučiamės tiek, kiek įstengiame savąją būti įprasminti. Kaip manote, jeigu knyga geba įprasminti vieno žmogaus būtį, suteikti jo gyvenimui vertikalią ašį, tad ta literatūra, kurią vadiname nacionaline, turbūt gali, o gal net privalo suteikti prasmį bei idėjų visos tautos ar valstybės gyvenimui?

- Literatūra, kaip ir kiti menai, sudaro galimybę save įprasminti, suteikia asmenybės turiniui tinkamiausią raiškos formą. Gera literatūra augina. Kokybiška knyga tampa turiningo dialogo partneriu. Net ir tais (ypač tais) atvejais, kai su joje dėstomais teiginiais norisi nesutikti, ginčytis.

Na, o išskirtinis nacionalinės literatūros bruožas tas, kad ji kuriama gimtąja kalba. Kalba, kuria mes pažįstame pasaulio sandarą ir tvarką. Ir svarbi čia ne tik referencinė kalbos funkcija, ne tik nurodymas į tikrovėje egzistuojančius objektus. Svarbi pati kalbos prigimtis, jos struktūra, gramatika, fonetika, melodika - unikali kalbos sistema, kuria naudodamasis pažįstu, vertinu ir mąstau apie pasaulį.

- Man, manosios kartos žmonėms nacionalinė literatūra yra nelyg nuosavi marškiniai, ku-

rie, nepaisant madų ir prašmatnumo, visuomet yra arčiau kūno. Jūsų kartai toks požiūris jau nebebūdingas? Jaunimas šiandien juk kone vienbalsiai tvirtina, kad lietuvių literatūra (kaip ir visa kultūra) Vakarų atžvilgiu esą nekonkurencinga?

- Rodos, ne tik tarp jaunimo, bet ir tarp dalies literatūros specialistų, tyrinėtojų tapo įprasta manyti, jog lietuvių literatūra yra nepalyginti silpnesnė nei Vakarų literatūra, kad lietuvių literatūros klasikos kūriniai tėra, pavyzdžiui, Vakarų genijų juodraščiai.

Norėčiau nesutikti su tokiu požiūriu. Kad ir kiek išradingų formų (ne)sąmoningai „pasiskolintume“ iš moderniosios bei postmoderniosios užsienio literatūros, iš jos neperimsime kalbos subtilybių, kurios kiekvienoje kalboje - unikalios. Kai kurios netgi neišverčiamos. Skaitai, pavyzdžiui, Kristijoną Donelaitį, Vincą Krėvę arba Sigitą Gedą - ir skaitydamas junti, kad ne tik vieno ar kito autoriaus, kūrinio mintys, bet ir pati lietuvių kalbos struktūrinė ir semantinė gelmė kažkaip tave veikia, keičia...

- Lietuvių filosofas Arvydas Šliogeris globalizacijoje linkęs išvelgti lietuvių tautos išnykimo pavojų - lygina mūsų padėtį su vandens lašu ant kaistančios keptuvės. Ką apie tokias grėsmes manote jūs?

- Be kitų skaitinių, turiu įprotį kiekvieną vakarą perskaityti po apžvalgą iš šviesaus atminimo poeto Valdemaro Kukulo rinkinio „Vertybių apžvalgos ratas“. Bemaž kiekviena jo parašyta apžvalga siūlo vis kitą pjūvį lietuvių literatūros, meno vertinimui. Kaip tik vakar skaitytoje apžvalgoje ir buvo kalbama apie globalizacijos grėsmes. V. Kukulas rašė, kad globalėjančiame pasaulyje ima dominuoti pseudokultūra, kūryboje imama vengti kalbėti apie vertybes, vis rečiau pasirodo autentiškas ir kokybiškas kultūros produktas.

Iš dalies esu linkęs pritarti šiems V.Kukulo žodžiams. Dabar juk kažkaip atgrasu, „nešiuolaikiška“ kalbėti apie, pavyzdžiui, ištikimybę, meilę, tikėjimą. Arba apie tai reikia kalbėti kitaip, inovatyviomis formomis, už kurių, rodos, kartais nebesislepia joks turinys.

Vasarą viešėdamas Gdanske susipažinau su jaunu lenkų poetu. Manė kiek nustebino, kad jis, paklaustas apie nūdienos Lenkijos literatūrą, pradedančiuosius autorius ėmė pristatinti lygindamas ne su ankstesnių kartų savo šalies rašytojais (kaip būtų įprasta daryti Lietuvoje: šis „kopijuoją“ Vytautą Bložę, šis - Sigitą Gedą, o šis, juk akivaizdu - Aidą Marčėną...), o su JAV, Europos poetais ir įvairių literatūros mokyklų, srovių bruožais. Pravartu būtų ir mums dažniau vertinti savąją literatūrą platesniame kontekste. Tik ar (visi) pažįstame tą platesnį kontekstą?

- Buvo metas, Maironis savąją poeziją sukūrė Lietuvą kaip valstybę. Kokie yra šiandien lietuvių literatūros iššūkiai? Ar ji dar kartą pajėgs atlikti lietuvių budinimo ir tautos tapatybės išsaugojimo misiją?

- Nedrįščiau menkinti nūdienos rašytojų, tiesiog nuslopo literatūros įtaka valstybės ir visuomenės gyvenimui. Knygos tiesiog nėra skaitomos taip visuotinai kaip Maironio ar, pavyzdžiui, kaip Sąjūdžio laikais. Abejoju, ar ji dar begali, o ir ar beturi vykdyti jūsų minimą lietuvių ir tautos tapatybės išsaugojimo misiją. Vargu.

Manau, svarbesnę vietą visuomenės gyvenime literatūra galėtų susigrąžinti tuo atveju, jei kai kurie rašytojai literatūros lauke, visų pirma renginių metu, elgtųsi truputį nuoširdžiau, atviriau, mažiau susireikšmintų. Laikysenos labai greitai demaskuojamos auditorijos, ypač naujų, tyčia ar netyčia į renginį užklydusių žiūrovų. Gal kiek kitaip, bet tai galioja ir kūrybai. Juk kartais debiutuojantys rašytojai taip bijo būti banalūs, šabloniški ar sentimentalūs, kad užuot rašę tai, kas išties rūpi ir skauda, intensyviai ieško būdo išlaviruoti tarp to, kas gali būti pavadinta banalumu, ir to, ką skaitytojai gali palaikyti mylimų autorių įtakomis. Rašytojas savo kūriniuose ima rodyti save ne tokį, koks yra, o tokį, koks, jo nuomone, patiktų publikai. Žinoma, nesakau, kad nereikia išmanyti literatūros istorijos, šiuolaikinių tendencijų, anaipol. Tačiau jeigu literatūra kuriama pirmiausia dėl to, kad tas tendencijas atitiktų, kad žūtų pakleistų ar pratęstų istoriją, tai...

- Žinoma, ir autorių talentai, ir knygų kokybė - įvairūs. Tačiau jeigu abstrakčiai jūsų, kaip skaitytojų, paklauskiau - apie ką yra šiuolaikinė lietuvių literatūra? Turbūt reikėtų atsakyti, kad apie nieką?

- Jokių būdu. Ji, kaip ir bet kuri kita literatūra, labai įvairialypė: savaip pasakoja apie buitį ir būtį, kelia universalius, amžinuosius klausimus, ieško žmogaus egzistencijos tikslo, išduoda apie tai, ką kartais bijome verbalizuoti, seka socialinius pokyčius, juos pirma bando užčiuopti ir įvertinti... Tačiau gal kiek labiau pastebimas šio laiko literatūros bruožas - autorių noras labai greitai sulaukti teigiamų vertinimų, baimė išsiskirti, baimė likti nesuprastiems, išjuoktiems, baimė apsinuoginti, viešai išpažinti tas tiesas ir tas vertybes, kurias išties išpažįsta.

Nedrįščiau brėžti lietuvių literatūros ateities gairių, tačiau manau, kad bijanti apie save pasakyti tiesą, aklai prisitaikanti ir laikotarpio retorika persismelkusi literatūra reikalinga tik pati sau. Džiugu, kad šiuolaikinė lietuvių literatūra tampa vis drąsesne ir unikalesne.

Kodėl norint protestuoti prieš valdžią reikia valdžios leidimo?

Prisiminkime Sąjūdžio mitingus, piketus. Tuomet daugeliui net mintis nekildavo, kad negalima nueiti į mitingą ar reikia prašyti jam leidimo. Siemet rugsėjo 10-ąją įvyko profsąjungų mitingas. Buvo išduotas leidimas 2 tūkst. žmonių. Piketai pas mus dabar ribojami. Norint juos rengti privalu pateikti prašymus. Ir leidimas išduodamas tam tikram skaičiui žmonių. Ar yra dar Lietuvoje demokratija, kurios taip norėjome ir dėl kurios kovojome?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskutavo Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signalaras, Sąjūdžio tarybos narys, buvęs Valstybės saugumo departamento vadovas Mečys LAURINKUS, Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas Vytautas BUDNIKAS, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Artūras PAULAUŠKAS ir filosofas Krescencijus STOŠKUS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

M.LAURINKUS: Nėra dabar situacija visiškai bloga. Ana valdžia, prieš kurią sukilo Sąjūdis, turėjo daug labai griežtų taisyklių. Bet tuo metu jau nebedrįso jų taikyti. Iš pradžių naudojo, bet tai tik suaktyvino Sąjūdį, o paskui ji jau išvis bijojo ką nors pasakyti.

Atkūrus Nepriklausomybę pirmoji Vyriausybė ir Atkuriamasis Seimas emė mąstyti, kaip turėtų būti reglamentuojami mitingai, ar reikia numatyti, kiek metrų nuo valdžios pastatų gali stovėti protestuotojai ir pan. Šios iniciatyvos autoriai rėmėsi demokratinės valstybės priimtais protesto reglamentais. Tuo metu ir Vyriausybėje, ir Seime buvo keliamas klausimas, ar dabar reikia susibūrimų taisykles apibrėžti, ar palaukti, kol valstybė į kasdienybės vėžes, nes visuomenės nuostatos tada buvo įvairios. Pradėti visur statyti STOP ženklus atrodė neracionalu.

Mano politinė karjera buvo susijusi su mitingais. O netrukus buvau paskirtas VSD direktoriumi, kuris tarsi turėtų imtis ribojimų. 1990 metais išsikukau nuo viešųjų renginių reglamentavimo pasakydamas, kad mano pozicija - labai paprasta: ar Kazimiera Prunskienė, ar Vytautas Landsbergis prie bet kurio didesnio susibūrimo turėtų išeiti ir su susirinkusiais pasikalbėti. Neatsiriboti. Aišku, ne prie kiekvieno susibėgimo, bet prie didesnio.

Deja, Vyriausybė nesutiko su tuo. Taip pat Seimas pradėjo galvoti apie ribojimus.

G.JAKAVONIS: Kiekviena nauja valdžia stengiasi apginti save ir nuogąstauja: mus išrinko, bet, neduok Dieve, mes kažką ne taip padarysime... Taigi jūs prie mūsų nelįskite. **V.BUDNIKAS:** Kiekviena išrinkta valdžia turi užsitikrinti sau palankias sąlygas dirbti. Ji nori, kad būtų kuo mažiau protestų. Mūsų susirinkimų įstatymas yra labai nedemokratiškas, bet dar

ir jo įgyvendinimas yra ydingas. Daugelyje ES valstybių yra įteisinta galimybė rengti spontaniškus mitingus, o mes esame viena iš išimčių. Tačiau kai staiga nutinka kas nors, apie ką neįmanoma iš anksto žinoti, žmonės susirenka. Jie negali apie tai pranešti laiku pagal įstatymų nustatytą penkių dienų terminą. Ir toks spontaniškas susirinkimas laikomas neteisėtu.

Turime daug pavyzdžių. 2012 m. rugsėjį Panevėžio miesto policijos komisariatą pasirėmė administracinės teisės pažeidimo protokolą pilietai Ritai Jusienai, nes ji dalyvavo spontaniškame mitinge, kur susirinko grupelė žmonių po to, kai mergaitė buvo išžaginta ir sudeginta. Tie keli žmonės stovėjo su valstybine vėliava prie policijos komisariato, ramiai, iškilmingai, ir degino žvakutes. Už tai šii pilietė buvo nubausta 500 litų bauda. Kaip ji galėjo numatyti, kad sudegins tą mergaitę, ir prieš penkias dienas pranešti? Tai nerealu.

Tų pačių metų lapkritį buvo surengtas spontaniškas mitingas sostinės Jakšto gatvėje, prie Specialiųjų tyrimų tarnybos būstinės. Ten susirinko apie 40 žmonių. Apie tai irgi nebuvo iš anksto pranešta. Bet, atkreipkite dėmesį, jokios policijos reakcijos nebuvo.

Spontaniškų mitingų Lietuvos miestuose kilo dėl Rusijos invazijos į Ukrainą, lietuviai rinkosi palaikyti Ukrainos žmonių. Niekas nederino tų spontaniškų mitingų, nes nebuvo kada. Niekas negalėjo prognozuoti invazijos prieš penkias dienas.

Šių metų kovo 1 dieną Vilniuje vyko eisenas, skirta Rusijos valdžios opozicijos lyderiui Borisui Nemcovui atminti. Joje buvo daugiau nei 15 žmonių. Kaip galima buvo tą eiseną įteisinti pagal įstatymų nustatytus reikalavimus, jeigu niekas iš anksto nežinojo, kad B.Nemcovas bus nužudytas? Ir šiuo atveju nuobaudų nebuvo taikyta.

Taigi įstatymas yra. Bet jis taikomas selektyviai, pagal aplinkybes. Tai priklauso nuo to, kas valdžiai patinka, o kas ne.

Apie įstatymų ydas, kuo mes neatitinkame pagrindinio demokratijos įtvirtinto europinio principo ir skiriamės nuo kitų valstybių, pakalbėsiu atskirai.

G.JAKAVONIS: Ar iš tikrųjų mums kyla tokių baisių grėsmių, kad reikia tokių griežtų įstatymų dėl susirinkimų teisės ir šiuo požiūriu esame kone griežčiausi tarp visų ES valstybių?

Piliečiams taikoma labai daug įpareigojimų, o valdžiai - beveik jokių

Vytautas BUDNIKAS
Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

A.PAULAUŠKAS: Kai įvyksta minėti spontaniški susibūrimai ir motina uždega žvakutę dėl savo dukros mirties, o paskui jai už tai skiriama bauda... Manau, turėtų pirmiau veikti žmogiškumas, o ne įstatymas.

Mes skatiname žmonių dalyvavimą politiniame gyvenime, kviečiame išreikšti nuomonę, nebūti abejingus. Norime, kad susiformuotų pilietinė visuomenė, kuri turi savo nuomonę ir vertybes. Be dalyvavimo įvairiuose mitinguose, piketuose, referenduose, parašų rinkimuose tokios visuomenės tiesiog neįmanoma suformuoti.

Kaip politikas pradėjau savo veiklą nebūdamas Seime. Mūsų neparlamentinė partija naudojosi tuo metu mums Konstitucijos suteikta teise rinkti parašus bei teikti įstatymų projektus. 1999 m. paaiškėjo, kad šiuo klausimu net nėra nustatyta jokios tvarkos. Kai surinkome 50 tūkst. parašų ir atnešėme į Seimą, tuometis kancleris Jurgis Razma pasakė: „Nežinau,

kaip priimti, nėra tvarkos, nėra įstatymo...“

Kai buvo priimamas įstatymas dėl renginių laisvės, dirbau prokuratūroje. Bandėme paaiškinti, jog svarbiausia, kad nebūtų pažeista viešoji tvarka, o žmonės susirinkti tikrai dėl pozicijos išreiškimo, norėdami išsakyti savo politines nuostatas. To niekas negali drausti.

Bet dabar dažnai dominasi, koks bus mitingas, kas jį organi-

zuoja, ką susirinkusieji kalbės, o po to nusprendžiama: gal sudarykime jiems sąlygas, bet kiek apribokime. Neva jūs eikite prie Sporto rūmų ar mitingaukite kur nors miesto pakraštyje, kad mums netrukdytumėte.

Tokia pozicija jau yra draudimas išreikšti nuomonę, o ne rūpinimasis viešąja tvarka. Aš laikausi nuostatos, kad turi būti pareikštinė tvarka: tu apie renginį informuoji, policija žino, kad ten susirinks žmonės, ir sustiprina pajėgas, užtikrina viešąją tvarką.

Bet dabar galioja leidimų tvarka. Mano nuomone, mes labai apribojome susirinkimų teisę, skaičiuojame žmones. Todėl jie klau gaudruti: du piketus tuo pačiu laisumu greta rengia skirtingų pažiūrų piketuotojai, kad jų nenubaustų. Arba vienas išeina, o kitas ateina... Girdėjau visokių tokių taisyklių apėjimo būdų.

Valdžia neturi drausti žmogui pasakyti savo nuomonę, privalome jam sudaryti sąlygas tai padaryti. Pats esu pateikęs ne vieną įstaty-

mą, kad palengvintume parašų rinkimą, sumažintume būtinų parašų skaičių, pailgintume jų rinkimo laiką. Surinkti per du mėnesius įstatymo projektui 50 tūkst. parašų juk yra itin trumpas terminas. Bet visi mūsų siūlymai įstrigo.

Eidamas į šį pokalbį pasižiūrėjau, kad tuos projektus pateikiau 2013 m. gegužę. Jie jau pastrečė metų guli Teisės komitete. Taigi nėra didelio noro lengvinti visuomenei galimybę dalyvauti politikoje, nors Konstitucijoje pasakyta, kad svarbiausi valstybės klausimai turi būti sprendžiami referendumu.

Kita vertus, nebūtina visada formaliai referendumą organizuoti. Jei-gu toks mitingas vyktų Sąjūdžio laikuais Vingio parke, manau, jis kaip referendumas būtų. Žmonės jau ateidami išsakytų savo nuomonę.

Bet dabar nebėra tokių mitingų. Reikia atvirai pasakyti, kad ir žmonių noras dalyvauti tokiuose renginiuose susilpo. Į profsąjungų rengtą mitingą žmonės buvo atvežti iš įvairiausių miestų... Prisimenu, rengėme protestą, kai pensininkams buvo mažinamos pensijos. Kvietėme ateiti prie Seimo ir parodyti savo poziciją. Susirinko gal tūkstantis...

K.STOŠKUS: Žmonės turi skirtingą matymą. Jūs žiūrėte vis dėlto iš valdžios pozicijos, stengiatės ją apginti. Sąjūdžio metu aš jau nelabai pretendavau į tą viršų, mačiau viską iš apačios. Man buvo svarbu būti su žmonėmis, kurie nešė tą našta, ir iki šios dienos tai rūpi.

Jūs dabar puikiai viską nušvietėte, bet pasakė „A“ nepasakote „B“. Reikia griežtesnį išvadą padaryti, dėl ko neturime Lietuvoje pilietinės visuomenės.

Žmonės dabar jau bijo. Juk tai akivaizdu. Buvo keli teismai. Mūsų gerbiama velionį Romualdą Ozolą teisė už mitingų organizavimą. Kartu su juo buvo teisiamai Bronislovas Genzelis, Darius Kuolys.

G.JAKAVONIS: Dar Povilas Gylys...

K.STOŠKUS: D.Kuolys pasakui dar išsikariavo teisę, kad eina į aikštę prie prezidentės ir prašo tiesos. Ir aš ten nueidavau kartais... Buvo gražu žiūrėti į tas desirinkusių grupes, kai trys fotografai iš policijos fotografuoja kiekvieną. Neva jūs nusigąstėte, vėl-kėjai, čia susirinkę. Arba kitiems pasakysite, kad fotografuoja, ir tie kiti nebeateis. Kai toks procesas vyksta 25 metus, kurie žmonės to dar norės? Daugelis turi savisaugos jausmą.

Bet dabar atsirado dar nebūtas dalykas. Radosi supratimas, kad nieko, žmogau, nebepakeisi. Anksčiau valdžia protestų prisibijojo, o dabar galvoja: na, papiketavote, suerzinate kažką, o kas iš to?

Per pastarąjį referendumą duota suprasti: jeigu kas jame ranką pakėlė, tai esą yra didžiausi pilietiniai nusikaltimai. Referendumu norėta parodyti, kad šiočia tokia pilietinė visuomenė vis dėlto dar yra, bet po jo paaiškėjo, kad dabar ji savo galios neteko.

Valdžia neturi drausti žmogui pasakyti savo nuomonę, privalome jam sudaryti sąlygas tai padaryti

Artūras PAULAUŠKAS
Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas

Demokratija niekada nebuvo padovanota. Ji yra jėgų pusiausvyra. O kad jėgų pusiausvyra susidarytų, viskas priklauso nuo valdžios tolerancijos. Jeigu valdžia toleruoja, sudaro galimybes masėms reikšti savo valią, tada pilietinė visuomenė ima po truputį formuotis. Savivalda kuriasi nuo pat žemiausios grandies. Žmonės turi pa-

justi, kad patys tvarko savo reikalus, tai jų reikalai ir jie turi priedermę juos tvarkyti. Jeigu žmogus nori siek tiek pramokti politinės veiklos ar demokratijos principų, jis turi pradėti nuo savo reikalų tvarkymo. Paskui pilietinė visuomenė turėtų bręsti iki aukštesnių pakopų.

Lietuvoje nėra vieningų profsąjungų, nes grupelės užsima sau teritoriją, susitaria su valdžia ir įsivirtina. Tokia savotiška trišalė taryba dabar mielai atstovauja vadinamosioms profsąjungoms. Todėl nebėliko abipusio pasitikėjimo, atsirado atotrūkis, kuris išreiškiamas paprastu veiksmu: žmonės bėga iš to krašto, kuris jiems yra neajukus, nepatogus, nedemokratiškas, neteisingas. Ne tik dėl turtinių dalykų, ne tik dėl atlyginimų. O dėl savo menkumo suvokimo. Neva čia aš esu niekas, o ten nuvažiavęs iš karto gausiu socialines garantijas.

Per 25 metus nesukūrėme pilietinės visuomenės. Dabar niekaip negali pasakyti, kad dėl to nėra nusipelnusių mūsų gerbiamos valdžios institucijos. Ieškome pasiteisinimų, kad karas Artimuosiuose Rytuose vyksta, kažkokie nusikalčiai išėjo iš savo šalies ir traukia mūsų link... Yra visokių išvaramo iš savo krašto būdų. Nebūtinai ginklu. Bet toliau badoma pirštai: jūs eikite, balsuokite, bus demokratija.

Nieko dėl to nebus. Balsai vis tiek išsibarsto.

G.JAKAVONIS: Atsimenu 2009-ųjų sausio mėnesio langų daužymą. Ar iš tiesų tuomet būtų pavojaus, ne pačiai valdžiai, o valstybei, kad piketas ir ginkluoti prieštai ką padarytų?

M.LAURINKUS: Kai teko vadovauti VSD, man buvo prieikaštautai ir iš dešinės, ir iš kairės, kad departamentas nepakankamai tiria gatvės provokacijas. Buvo pasigستا visuomeninių procesų apžvalgos, tokėžai, čia susirinkę. Arba kitiems pasakysite, kad fotografuoja, ir tie kiti nebeateis. Kai toks procesas vyksta 25 metus, kurie žmonės to dar norės? Daugelis turi savisaugos jausmą.

Bet dabar atsirado dar nebūtas dalykas. Radosi supratimas, kad nieko, žmogau, nebepakeisi. Anksčiau valdžia protestų prisibijojo, o dabar galvoja: na, papiketavote, suerzinate kažką, o kas iš to?

Per pastarąjį referendumą duota suprasti: jeigu kas jame ranką pakėlė, tai esą yra didžiausi pilietiniai nusikaltimai. Referendumu norėta parodyti, kad šiočia tokia pilietinė visuomenė vis dėlto dar yra, bet po jo paaiškėjo, kad dabar ji savo galios neteko.

Kokių nors priemonių taikyti nereikėjo. Tuo laikotarpiu, kuriuo man teko būti VSD vadovu, dar nebuvo įsigalėjusi nuomonė, kad būtinai viskas vyksta dėl mūsų kaimyninės valstybės slapty interesų. Ji atsirado ir suaktyvėjo jau man pasitraukus.

Dabar, galiau pasakyti, įvyko mažoji revoliucija. Ir premjeras Algirdas Butkevičius, ir Seimo pirmininkė Loretta Graužininienė dėl vieno blogo žodžio nepasakė apie protestą prie

Seimo dėl siūlomo socialinio modelio. L.Graužininienė net pagyrė, kad žmonės naudojami tokia savo teise. Manau, tai savotiškas lūžis, atsiranda tolerantiškas požiūris.

V.BUDNIKAS: Demokratijos tikslas - visuomenės ir valstybės klestėjimas. O mes to klestėjimo lyg nesiekiame, nes turime suvaržymų, dėl kurių visuomenė negali kūrbiškai plėtotis. Valdžią mitingai, piketai baugina, sudaro jai nepatogumų.

Palyginkime save su kitomis ES valstybėmis šiuo požiūriu. Štai turiu sąrašą. Čekijoje norint įgyvendinti susirinkimo laisvę protestuotojams nereikia nieko derinti su valdžia. Suomijoje, Danijoje, Italijoje, Ispanijoje, Estijoje žmonės irgi turi teisę susirinkti be išankstinio leidimo. Bet Vengrijoje susirinkimui reikalingas leidimas. Bulgarijoje privaloma apie jį pranešti prieš 48 valandas, Lenkijoje - prieš tris dienas. Taigi matote, kokia padėtis. Lietuva šiuo požiūriu patenka į pokumunistinių valstybių sąrašą. Pas mus net prieš penkias dienas privaloma detaliai informuoti valdžią apie būsimą susirinkimą.

Dabar kritikuojamas prieškarinis režimas. Bet 1920 m. vasario 21 dieną valstybės tarybos priimto Susirinkimų įstatymo 5 straipsnyje buvo įrašyta, kad viešų susirinkimų rengėjai privalo raštu ne vėliau kaip prieš 24 valandas pranešti atitinkamos policijos nuovados viršininkui, kad rengiamas susirinkimas.

Privalėjo tik pranešti, bet joks derinimas nebuvo būtinas.

Atkreipkime dėmesį, kaip evoliucionuoja mūsų susirinkimų įstatymas. Ilgainiui atsirado straipsnis, kad minint valstybines šventes (Vasario 16-ąją arba Kovo 11-ąją) pirmenybė parinkti renginiui vietą ir laiką suteikiama savivaldos arba valstybės institucijoms.

Tokia nuostata atsirado po to, kai mūsų tautininkai pražygiavo prospektu. Tuomet Seime atsirado siūlymas išaiškinti, kas yra renginiai. Visuomenė, piliečiams imamai taikyti užkardymai, kad jie nepareikštų savo valios. Kad nežygiuotų prospektu, tarkime, Kovo 11-ąją, tie, kurie yra nepageidaujami.

Analizuodami įstatymų ydas matome, jog piliečiams taikoma labai daug įpareigojimų, o valdžiai - beveik jokių. Ji gali neduoti susirinkimui sutikimo, nesuderinti vietos ir net nepaaiškinti, dėl kokių priežasčių taip nusprendė, nors Europos Žmogaus Teisių Teismas daugelyje bylų išaiškino, kad drausti rinktis į tai-kius mitingus turi būti ypaa svarbių priežasčių. Net kai ateina priešingų pažiūrų žmonės, tai negali būti pretekstas uždrausti jų susirinkimą. Privalu pateikti la-tinai viskas vyksta dėl mūsų kaimyninės valstybės slapty interesų. Ji atsirado ir suaktyvėjo jau man pasitraukus.

Dabar, galiau pasakyti, įvyko mažoji revoliucija. Ir premjeras Algirdas Butkevičius, ir Seimo pirmininkė Loretta Graužininienė dėl vieno blogo žodžio nepasakė apie protestą prie

Ar iš tikrųjų mums kyla tokių baisių grėsmių, kad reikia tokių griežtų įstatymų dėl susirinkimų?

Gediminas JAKAVONIS
Žalgirietis

tauti, kad mūsų piliečiai turi įvairių baimių, o gal nėra įpratę ginti savo teisių. Kai buvo signatarai Romualdo Ozolo ir Bronislovo Genzelio teismas, Lietuvos žmogaus teisių asociacija jame pateikė savo vertinimą. Aš jiems siūliau, kad laimėję visų instancijų teismus pateiktų savo ieškinį dėl pareigūnų kaltės. Siūliau prisiteisti žalą. Nors ir vieną litą. Jie

Galime reaguoti tokiu būdu. Bet draudimais tikrai nieko nepasieksime, tik viską suvarysime į pogrindį, o to mums tikrai nereikia.

G.JAKAVONIS: Gal valdžia turi būti nuolat dirginama mitingais, kad savo malonumuose neužmigėtų?

Anksčiau valdžia protestų prisibijojo, o dabar galvoja: na, papiketavote, suerzinate kažką, o kas iš to?

Krescencijus STOŠKUS
Filosofas

atsakė, kad jiems pinigų nereikia. Neva negražu, kad signatarai reikalauja jų iš valstybės. Tikinau, jog svarbu duoti signalą žmonėms, kad kovojame su neteisyste, be to, būtų nustatyti tos neteisybės kaltininkai. Tuomet vyko diskusijos: tai kas gi davė komandą daryti visą tą spektaklį? Turėjome puikią progą pilietinei visuomenei paro-

Tokia yra Romos patirtis, bet ten vis dėlto liaudis dalyvaudavo priimant sprendimus. Tiesioginės demokratijos buvo daugiau, nei Lietuvoje yra dabar.

Mečys LAURINKUS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signalaras, Sąjūdžio tarybos narys, buvęs Valstybės saugumo departamento vadovas

dyti, kaip viskas vyksta demokratinės valstybės, jeigu pažeidžiamos piliečių teisės.

Mes, žmogaus teisių gynėjai, manome, kad teismai yra institucija, į kurią verta kreiptis, antraip viskas tėra deklaracijos. Daugeliu atvejų siūlyčiau žmonėms naudotis teismų pagalba, kai pažeidžiamos jų teisės. Signatarai šios progos neišnaudojo, nors būtų padarę mums visiems didelę paslaugą.

G.JAKAVONIS: Gerbiamas Artūrai, dabar vadovaujate Saugumo komitetui. Ar esate turėję informacijos, kad vieno ar kito renginio metu bus neramumų?

A.PAULAUŠKAS: Būta pasvarstymų, kad gali kas nors atsitikti. Esą kas nors išreikš mūsų valstybei priešišką poziciją, kuri vėliau nuvilnėtų pasaulyje. Bet iš patirties pasakysiu, kad tokie nuogastavimai labai retai pasitvirtina. Paprastai žiniasklaida galima grėsmė kiek perdada. Arba būdavo imamasi prevencinių priemonių ir tie, kurie ketino elgtis netinkamai, atsisakė savo ketinimų. Reikėtų aiškiai nusta-

tyti organizatoriams atsakomybės ribas. Gal net materialines, jeigu pažeidžia viešąją tvarką ir kenkia mūsų valstybės interesams.

Bet turiu gerą pavyzdį. Nėsniai kažkokios merginos išėjo prie Vyriausybės mitinguoti prieš Šauktinių kariuomenę. Tuojau pat atėjo Šaulių organizacijos nariai ir išreikšė kitą, patriotinę poziciją. Galima amortizuoti tą informaciją, kuri mums atrodo nepatriotinė arba nesutampanti su valstybės interesais, bet leisti abiem pusėms išreikšti savo poziciją.

Galime reaguoti tokiu būdu. Bet draudimais tikrai nieko nepasieksime, tik viską suvarysime į pogrindį, o to mums tikrai nereikia.

G.JAKAVONIS: Gal valdžia turi būti nuolat dirginama mitingais, kad savo malonumuose neužmigėtų?

K.STOŠKUS: Antikos patirtis daug ko gali pamokyti. Imperijoje labai mokėta manipuluoti liaudimi. Vadinamieji demagogai didžiulius pinigų mesdavo, gladiatorių žaidimus rengdavo, pietus ruošdavo visam miestui... Neva užsiimkite tik jūs kuo nors.

Tokia yra Romos patirtis, bet ten vis dėlto liaudis dalyvaudavo priimant sprendimus. Tiesioginės demokratijos buvo daugiau, nei Lietuvoje yra dabar.

Kartais atitinkamam Seimo komitetui neteisingai buvo pateikiama informacija, kad įžvelgiama galima grėsmė

Mečys LAURINKUS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signalaras, Sąjūdžio tarybos narys, buvęs Valstybės saugumo departamento vadovas

Demokratijos niekas veltui nedalija, visais laikais demokratizmas įsitvirtindavo tik tiek, kiek susidarydavo jėgų pusiausvyra, pastatanti į vietą ir savanaudiškesnius, ir gobbšenius žmones. Taip nutinka, jeigu tauta turi galių mobilizuotis, pasipriešinti, turi savo organizacijas ir savivaldos formas, profsąjungas.

O mes viso to neturime. Šitoje dykumoje gali daryti, ką tik nori. Dėl to tie vargšai žmogeliai matydami, kad nieko nėra verti, suside-da kreipšius ir išvažiuoja. Bent ži-nos, jog kitame krašte bus lygiaverčiai su kitais emigrantais. Nepre-tenduos į savo laisvą ir nepriklausomą valstybę, kurios taip kadaise tikėjosi ir džiaugėsi jos atsiradimu.

Parenė Darius KAUZANAS

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje w.suzalgiru.lt

Sporto medicinos pradininkas dr. A.Jurgelionis

40 metų scenoje

OVIDIJUS VYŠNIAUSKAS

JUBILIEJINIS KONCERTŲ TURAS

Lapkričio 27 d. 19 val. Cido ARENA (Panevėžys)

Gruodžio 3 d. 19 val. ŠTALIŲ ARENA (Šiauliai)

Gruodžio 9 d. 19 val. ŽALGIRIO ARENA (Kaunas)

Gruodžio 29 d. 19 val. ŠVYTURIO ARENA (Klaipėda)

Dalyvauja:
OVIDIJUS VYŠNIAUSKAS, orkestras **VILNIUS SINFONIETTA** ir roko grupė.
 Vadovas: **Vytautas Lukošius**
Svečiuose:
INGA VALINSKIENĖ (Kaune), **MERŪNAS** (Panevėžyje, Šiauliuose, Kaune),
ARŪNAS VALINSKAS (Šiauliuose), **VYTAUTAS GRUBLIAUSKAS - KONGAS** (Klaipėdoje),
 sportinių šokių kolektyvas „**ŽUVĖDRA**“ (Klaipėdoje). Vadovai: **Skaistė ir Romaldas Idzelevičiai**
EDITA MILDAŽYTĖ ir kt.

INFORMUOJA: **BILETAI:**